

OKUL ÖNCESİ ÇOCUKLARIN DUYGUSAL ZEKÂ VE SOSYAL BECERİLERİYLE ANNELERİNİN SOSYAL BECERİLERİ ARASINDAKİ İLİŞKİ^{*,**}

ARAŞTIRMA MAKALESİ

Arzu ÖZYÜREK¹, Merve ERDOĞMUŞ MERMER²

* Bu çalışma, Merve Erdoğan (Mermer) tarafından hazırlanan yüksek lisans tezinin bir bölümünden üretilmiştir.

** Bu çalışma, Karabük Üniversitesi BAP Birimi tarafından (No: KBÜBAP-17-YL-450) desteklenmiştir.

1 Prof. Dr., Karabük Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi, Çocuk Gelişimi Bölümü, a.ozyurek@karabuk.edu.tr, ORCID: 0000-0002-3083-7202.

2 Bilm. Uzm., Karabük Üniversitesi Karabük Eğitim ve Araştırma Hastanesi, Çocuk Gelişimi Birimi, merveerdogmus33@gmail.com, ORCID: 0000-0002-2141-5083.

Geliş Tarihi: 16.06.2020 Kabul Tarihi: 23.03.2021 DOI: 10.37669/milliegitim.753531

Öz: Bu araştırmanın amacı, okul öncesi 5-6 yaş çocukların duygusal zekâ ve sosyal becerileri ile annelerinin sosyal becerileri arasındaki ilişkiyi incelemektir. Araştırmada kolay ulaşılabilir örnekleme ve kotalı örnekleme yöntemiyle belirlenen 142 kız 142 erkek olmak üzere 284 çocuk ve bu çocukların anneleri çalışma grubunu oluşturmuştur. Verileri toplamak amacıyla Okul Öncesi Sosyal Beceri Envanteri (OSBED), Sullivan Okul Öncesi Duygusal Zekâ Ölçeği (S-ÇDZÖ) ve Yetişkin Sosyal Beceri Envanteri (SOBE) kullanılmıştır. Verilerin analizinde Pearson Korelasyon katsayısından yararlanılmıştır. Annelerin SOBE puanıyla çocukların S-ÇDZÖ Yüzler alt boyut puanları arasında pozitif yönlü bir ilişki olduğu belirlenmiştir. Annelerin SOBE puanıyla çocukların OSBED Akademik Destek Becerileri, Arkadaşlık Becerileri ve toplam puanları arasında pozitif yönlü bir ilişki olduğu belirlenmiştir. Annelerin sosyal becerileri arttıkça çocukların yüzlerdeki duyguları anlamada ve sosyal becerilerinde artış olduğu saptanmıştır.

Anahtar Kelimeler: duygusal zekâ, sosyal beceri, okul öncesi dönem

THE RELATIONSHIP BETWEEN EMOTIONAL INTELLIGENCE AND SOCIAL SKILLS OF PRESCHOOL CHILDREN AND THEIR MOTHERS' SOCIAL SKILLS

Abstract:

The aim of this study was to investigate the relationship between emotional intelligence and social skills of 5-6 years old children in preschool period and their mothers' social skills. In the study, easily accessible sampling and quota sampling method were used. The study group consisted of 284 children (142 female, 142 male) and their mothers. In order to collect the data, Preschool Social Skills Inventory (PSSI), Sullivan Preschool Emotional Intelligence Scale (S-PEIS) and Adult Social Skills Inventory (SSI) were used. Pearson correlation analyzes were used for data analysis. It was seen that there was a positive correlation between the mothers' SBS score and the children's S-PEIS Faces sub-test scores. It was seen that there is a positive correlation between the mothers' SBS score with the children's PSSI Academic Support Skills, Friendship Skills, and total scores. As the social skills of the mothers increased, it was found that there was an increase in the understanding of facial emotions understanding and social skills of the children.

Keywords: emotional intelligence, social skills, preschool term.

Giriş

Çocukların hemen tüm gelişimini etkileyen temel etmenlerin başında anne ve babalar gelmektedir. Çocuğun gelişiminin üst sınırlara ulaşması beklenen okul öncesi dönemde, gelişim kalıtsal özellikler yanında pek çok çevresel özellikten etkilenmektedir. Çevresel faktörlerin içinde ise ilk sırada aile faktörü yer almaktadır (Kandır ve Alpan, 2008). Bu bağlamda çocukların duygusal ve sosyal gelişimlerinin kalıtsal geçiş veya anne-babaya ait değişkenlere göre farklılık göstermesi, ebeveyn sosyal becerilerinin ise bu değişkenlerden biri olması beklenebilir.

Duygusal zekâ kavramının temellerini ilk olarak Çoklu Zekâ kuramında ele alınmış, daha sonra bu kuramdan yola çıkan Salovey ve Mayer (1990), "duygusal zekâ" terimini kullanmışlardır. Duygusal zekâ insanın kendisinin ve başkalarının duygularını anlayıp sorgulayabilmesi hem kendisinin hem de başkalarının duygularını düzenleyebilmesi ve bu farkındalığı hayatına şekil vermede kullanabilme yeteneği olarak tanımlanabilir (Çankaya ve Eriş, 2020). Duygusal zekâ konusunda çalışan Goleman (2000) duygusal zekâyı; stresle başa çıkabilme, engellere rağmen hayatını sürdürebil-

me, empati kurabilme, dürtü ve ruhsal durumunu kontrol edebilme, problemlerinin düşünme yetisine zarar vermesine izin vermeme olarak tanımlamıştır. Bar-on ve arkadaşlarına (2000) göre ise duygusal zekâ, kişiye çevreden gelen baskılar ve taleplerle başa çıkmasında yardım edecek bireysel, sosyal ve duygusal yeterlikler ve becerilerin bütünlüğüdür.

Gelişim bilişsel, sosyal ve fiziksel yönleriyle bir bütündür ve tüm gelişim alanları birbiriyle yakından ilişkilidir. Çocuğa sosyal beceri kazandıran aile ortamı, çocuğa toplumsal kuralları ve pek çok değeri de öğretmektedir. Duygusal zekâ gelişiminin, bebektikten itibaren desteklenmesi ve gelişimsel yönden kritik bir dönem olan okul öncesi yıllarda özenle üzerinde durulması gereken konulardan biridir. Duygusal zekâ gelişimindeki önemli yıllar olan okul öncesi dönemde, öğretmen ve ebeveyn eğitimin etkisi önemli yer tutmaktadır (Vural ve Kocabaş, 2011). Duygusal zekâ ve sosyal beceri gibi birbiriyle yakından ilişkili gelişimi etkileyen faktörlerin başında ailenin sosyo-ekonomik durumu, ebeveyn öğrenimi ve çalışma durumu, çocuk yetiştirme tutumları, ebeveynlerin çocuktan beklentileri gibi aileye ilişkin faktörler olduğu söylenebilir (Campell, 2002; Erdoğan, 2008).

Aile, diğer gelişimsel alanlarda olduğu gibi duygusal zekâ gelişiminin de temellerinin atıldığı ilk ortamı oluşturmaktadır. Hiç kimse çocuğun ilk öğretmeni ailelerinden daha fazla çocuğun duygusal zekâ gelişimini etkileyemez. Çocuklar günlük etkileşimlerinde deneyimleyerek en iyi şekilde öğrenirler (Panepinto, 2019). Aileler çocuklarının gelişimini yalnızca söylemleriyle değil aynı zamanda davranışlarıyla da desteklemektedir. Çocukların duygusal zekalarıyla annelerin duygusal zekaları arasında bir ilişki olmasa da annenin duygusal zekası çocuğunu besleme biçimini, çocuğuyla etkileşimini vb. belirler. Ebeveynlerin duygusal zekaları, çocukların yansıtıcı duygusal gelişiminde rol oynar (Aminabadi, Pourkazemi, Babapour ve Oskouei, 2012; Katani ve Mas'oud, 2017). Aileden kazanılan duygusal öğretiler, bireylerin aynı zamanda diğer insanlarla ilişkilerinin sağlıklı olması ve sosyal becerilerinin yüksek olmasında etkili olmaktadır (Türnüklü, 2004). Freud'a göre çocuğun sosyalleşmesi anne-babasıyla arasındaki duygusal bağın çevredeki diğer bireylere uzantısıdır. Adler de benzer olarak bireyin yaşamındaki ilk yılların toplumsal uyumdaki önemine vurgu yapmıştır (Akt.: Özyürek, 2015). Ebeveynlerin çocuklarının duygusal zekalarına katkısı kadar sosyal becerileri üzerine de etkileri söz konusudur.

Sosyal beceri; kişinin olumlu ve olumsuz düşüncelerini çevresindeki insanlarla ilişkilerini olumsuz bir şekilde etkilemeden doğru bir biçimde yansıtabilme becerisi olarak tanımlanmaktadır. Sosyal beceriler, bebektikten itibaren desteklenmesi gereken becerilerdir. Çocuklar doğdukları andan itibaren ne kadar fazla sosyal çevrede bulunurlarsa, sosyalleşmek için o kadar fazla şans elde ederler (Şişman, 2002). Bireyin kendi duygularını doğru ifade etmesi, başkalarının duygularını doğru olarak anlamlandırması ve analiz etmesi hem duygusal gelişimin hem de sosyal gelişimin esasını

oluşturmaktadır. Kişiler arası iletişim sağlıklı olabilmesinde, duyguların doğru anlaşılması ve ona göre davranışta bulunulması gerekmektedir (Durmuşoğlu Saltalı, 2010).

Alan yazında yapılan çalışmalarda duygusal zekâ ve sosyal beceri ilişkisine vurgu yapıldığı görülmektedir. Yurdakavuştu (2012) ilköğretim öğrencileriyle yaptığı çalışmada duygusal zekâ ve sosyal beceriler arasındaki ilişkinin anlamlı olduğunu saptamıştır. Aslan (2008) duygusal zekâ düzeyi yüksek olanların, kişiler arası sorunları problemleri çözmek konusunda başarılı olduklarını, Şen ve Özbey (2017) duygusal zekâsı yüksek olan çocukların akranlarıyla ilişkilerinin de olumlu olduğunu saptamışlardır. Kişiler arası ilişkilerin güçlü olması ve problem çözebilme yeteneği sosyal becerilerin alt basamaklarıdır. Eğitimciler tarafından, okul öncesi kurumlarında yapılan duyguları tanıma, taklit etme ve yüz ifadelerini bilme gibi etkinlikler duygusal zekâ gelişimini destekleyebilir. Ebeveynlerin ise çocuklarına duygularını ifade etme ve anlamlandırma konusunda fırsat tanıyıp çocuklarını dinlemeleri etkili olabilir.

Duygusal zekâ konusunda Türkiye’de yapılan araştırmalara bakıldığında, özellikle 2003 yılından sonraki araştırmalarda duygusal zekâyı etkileyen faktörlerin neler olabileceği yönünde çeşitlendiği dikkat çekmektedir. Buradan yola çıkarak duygusal zekâ konusunun popüleritesinin arttığı sonucuna ulaşılabilir (Üncü, 2007). Konuyla ilgili çalışmalarda okul öncesi çocuklarda duygu düzensizliğinin sosyal çevreye uyumsuzluğa neden olabileceği (Kandır ve Alpan, 2008), duygusal zekâsı yüksek insanların duygularını tanıma ve yönetme becerisinin de yüksek olduğu gibi sonuçlar dikkat çekmektedir. Alan yazında duygusal zeka ve düşünme becerilerine yönelik verilen eğitiminin annelerin duygusal zekalarına etkisi (Yılmaz, 2002) ve üç-dört yaşındaki duygusal yeterliliğinin ileriki yaşlardaki duygusal zekaya etkisinin (Denham vd., 2003), duygularla ilgili eğitimin okul öncesindeki çocukların duygusal becerilerine etkisinin (Durmuşoğlu Saltalı, 2010) ve okul öncesi çocukların duygusal zeka düzeyleri ve akran ilişkilerinin (Şen ve Özbey, 2017), çocuklar ve annelerinin duygusal zekaları arasındaki ilişki (Katanani ve Mas’oud, 2017), ebeveynlik stilleriyle çocukların duygusal zekaları arasındaki ilişkinin (Al-Elaimat, Adheisat ve Alomyan, 2020) incelendiği görülmüştür. Bu çalışmalarda, sosyal ve duygusal gelişimin birbiriyle yakından ilişkili olduğu ortaya konmuştur. Gerek duygusal zekâ ve gerekse sosyal becerileri etkileyen faktörler konusunda, alan yazında çeşitli araştırmalar olsa da annenin sosyal becerileriyle okul öncesi çocukların duygusal zekâ ve sosyal becerileri arasında anlamlı bir fark olup olmadığını doğrudan ele alan bir çalışmaya rastlanmamıştır. Bu açıdan, yapılan bu çalışmadan elde edilen bulguların alana katkı sağlayacağı öngörülmüştür.

Çalışmanın problem cümlesini “Okul öncesi dönem çocukların duygusal zekâ ve sosyal becerileriyle annelerinin sosyal becerileri arasındaki ilişki nasıldır?” oluşturmuştur. Çocuk bakımı ve eğitiminden birinci derecede sorumlu kişilerin ebeveynler olması, okul öncesi çocukların yaşları itibarıyla zamanlarının büyük bir bölümünü ebeveynleriyle geçirmeleri, kalıtımsal geçiş yanında ilk ve en önemli çevrelerini ebeveynlerinin oluşturması gibi nedenlerle, çalışmanın hipotezi okul öncesi dönem

çocukların duygusal zekâları ve sosyal becerileriyle ebeveynlerinin sosyal becerileri arasında anlamlı bir ilişki olduğu yönündedir.

Yöntem

Araştırma Modeli

Araştırma, ilişkisel tarama modelinde tasarlanmıştır. Bu modelde bir durumu aslına uygun şekliyle betimlemek amaçlanmaktadır ve mevcut duruma herhangi bir etki de bulunmadan objektif olarak ortaya konmaya çalışılır (Karasar, 2003).

Çalışma Grubu

Bu araştırma, Bartın il merkezinde tesadüfi olarak belirlenen 7 farklı okul öncesi eğitim kurumunda 2016-2017 öğretim yılında gerçekleştirilmiştir. Çalışma grubu, kolay ulaşılabilir ve kotalı örneklem yöntemiyle belirlenmiştir. Çocukların cinsiyeti konusunda kotalama yapılmış, aynı sayıda kız ve erkek çocuğa ulaşılmaması amaçlanmıştır (Sencer, 1989). Böylece çalışma grubuna, rastlantısal olarak seçilen okullardan 5-6 yaşında 142 kız 142 erkek olmak üzere 284 çocuk ile bu çocukların anneleri (n=284) dâhil edilmiştir.

Veri Toplama Araçları

Araştırmada çocukların sosyal becerilerinin belirlenmesinde Okul Öncesi Sosyal Beceri Ölçeği (OSBED) Öğretmen Formu ve duygusal zekâ düzeylerinin belirlenmesinde Sullivan Çocuklar İçin Duygusal Zekâ Ölçeği (S-ÇDZÖ), ebeveynlerin sosyal becerilerinin belirlenmesinde ise Yetişkin Sosyal Beceri Envanteri (SOBE) kullanılmıştır.

OSBED, Ömeroğlu, Büyüköztürk, Aydoğan, Çakan, Çakmak, Özyürek ve Yurt (2012) tarafından geliştirilen ölçek, selamlaşma ve vedalaşma gibi becerileri içeren Başlangıç Becerileri, soru sorma ve dinleme gibi becerileri içeren Akademik Destek Becerileri, çocukların olumlu akran etkileşimlerini içeren Arkadaşlık Becerileri, çocukların duyguları tanıma ve kontrol etme becerilerini içeren Duygularını Yönetme Becerileri şeklinde dört alt boyuttan oluşmaktadır. Toplamda 48 madde bulunan öğretmen formunu, sınıf öğretmeninin doldurması istenmektedir. OSBED 3-6 yaş grubu 3324 çocuğun öğretmen formundan elde edilen güvenilirlik katsayıları beş yaş grubu çocuklar için .88 ile .96 bulunmuştur. Çocukların sosyal gelişim becerileri, norm değerlerine göre yorumlanmaktadır (Ömeroğlu vd., 2014; Özyürek, Yavuz ve Begde, 2014).

S-ÇDZÖ, Sullivan (1999), tarafından geliştirilen ve Ulutaş (2005) tarafından Türkçeye uyarlanan ölçekte Yüzler, Hikâyeler, Anlama ve Yönetme bölümleri bulunmaktadır. Yüzler ve Hikâyeler duyguları tanımanın, Anlama duyguları anlamamanın, Yönetme ise duyguları yönetme yetilerinin alt bölümlerini oluşturmaktadır. Toplam 41 maddelik ölçek, 4-14 yaş çocuklara bireysel olarak uygulanır. Verilen doğru cevabın çok olması duygusal zekânın yüksek olduğu şeklinde yorumlanır. Uyarlama çalışmasında

Yüzler, Hikayeler, Anlama ve Yönetme testleri için güvenilirlik katsayısı sırasıyla .68, .54, .63, .76 ve ölçeğin toplamı için .84 bulunmuştur (Ulutaş, 2005).

SOBE, Aydoğan ve Özyürek (2016) tarafından geliştirilmiş, geçerlik ve güvenilirlik çalışmaları üniversite öğrencileri üzerinde yapılmıştır. Ölçek, Tanışma, Dinleme, Nezaket, Duyguları Yönetme ve İşbirliği alt boyutlarından oluşmaktadır. Toplam 60 madde ve 5'li likert tipli ölçeğin Cronbach Alpha iç tutarlık katsayısı .98, test-tekrar test korelasyonu .55 bulunmuştur. Alınan puanın yüksek olması, bireyin sosyal becerilerinin yüksek olduğu şeklinde yorumlanır.

Verilerin Toplanması ve Analizi

Verilerin toplanmasından önce Karabük Üniversitesi Girişimsel Olmayan Klinik Araştırmalar Etik Kurulu 27.09.2017 tarih ve 9/10 nolu kararı ile etik izin alınmıştır. Bartın Valiliği resim izinlerinin ardından okul ve aileler bilgilendirilerek izinleri alınmıştır. Ailelere SOBE doldurmaları için gönderilmiş ve bu ailelerin çocuklarına S-ÇDZÖ bireysel olarak uygulanmış, sınıf öğretmeninden ise OSBED'i doldurması istenmiştir.

Çocukların S-ÇDZÖ ve OSBED puanları ile anne SOBE ölçeklerinden alınan puanların değerlendirilmesinde verilerin normallik dağılımı Shapiro-Wilk ile incelenmiştir. Verilerin normal dağılmadığı görülmüştür. Buna göre ölçeklerden elde edilen puanlar arası ilişkilerin incelenmesinde Spearman Brown Korelasyon katsayısı kullanılmıştır.

Bulgular

Bu bölümde, çalışma grubunun ölçek puanları betimsel analiz sonuçları, S-ÇDZÖ ve OSBED, OSBED ve SOBE puanları arasındaki ilişkiyi gösterir bulgulara yer verilmiştir.

Tablo 1'de çalışma grubu ölçek puanlarına ilişkin betimsel analiz sonuçları sunulmuştur.

Tablo 1. Çalışma Grubu Ölçek Puanlarına İlişkin Betimleyici İstatistikler

	n	Min.	Max.	Ortalama	Standart Sapma
Anne SOBE	284	156,00	300,00	236,89	27,55
Çocuk S-ÇDZÖ	284	41,00	69,00	46,52	4,18
Çocuk OSBED	284	52,00	268,00	197,58	26,83

Tablo 1'e göre çalışma grubundaki annelerin SOBE puan ortalaması $236,89 \pm 27,55$ 'tir. Ölçekten alınabilecek en düşük ve en yüksek puanlar dikkate alındığında annelerin SOBE puanlarının ortanın üzerinde bir ortalamaya sahip olduğu söylenebilir. Çalışma

grubundaki çocukların S-ÇDZÖ puan ortalaması $46,52 \pm 4,18$ 'dir. Ölçekten alınacak en düşük ve en yüksek puanlar dikkate alındığında çocukların S-ÇDZÖ puanlarının düşük olduğu söylenebilir. Çocukların OSBED toplam puan ortalaması $197,58 \pm 26,83$ 'tür. OSBED 5-6 yaş grubu için norm değerleri dikkate alındığında %75'ten düşük olmak üzere, %50 ile %75 aralığında bir gelişim göstermektedir (yüzdeler dilim içindeki yeri= $50 \leq X < 75$) ve bu da çocukların sosyal beceri düzeylerinin yaşlarına göre bir miktar yavaş olduğu şeklinde yorumlanabilir.

Tablo 2'de çocukların S-ÇDZÖ ve Tablo 3'te OSBED puanları ile annelerin SOBE puanları arasındaki ilişkiye dair analiz sonuçları görülmektedir.

Tablo 2. Çocuk S-ÇDZÖ Puanları ile Anne SOBE Puanları Korelasyon Analizi Sonuçları

		Yüzler	Hikayeler	Yönetme	Anlama	S-ÇDZÖ Toplam
Anne SOBE	r	0,131	0,103	-0,103	0,094	0,044
	p	0,027*	0,082	0,084	0,112	0,458

Tablo 2'ye göre annelerin SOBE puanlarıyla çocukların S-ÇDZÖ Yüzler alt boyutu ($r=-0,131$, $p=0,0271$) puanları arasında pozitif yönlü zayıf bir ilişki vardır. Buna göre, annelerin SOBE puanları arttıkça çocukların S-ÇDZÖ Yüzler alt boyut puanları da artmakta veya annelerin SOBE puanları azaldıkça çocukların S-ÇDZÖ Yüzler alt boyut puanları da azalmaktadır.

Tablo 3. Çocuk OSBED Puanları ile Anne SOBE Puanları Korelasyon Analizi Sonuçları

		Başlangıç Becerileri	Akademik Destek Becerileri	Arkadaşlık Becerileri	Duygularını Yönetme Becerileri	OSBED Toplam
Anne SOBE	r	0,073	0,136	0,118	-0,025	0,131
	p	0,217	0,022*	0,046*	0,680	0,027*

Tablo 3 incelendiğinde, çocukların OSBED Akademik Destek Becerileri ($r=0,136$, $p=0,022$), Arkadaşlık Becerileri ($r=0,118$, $p=0,046$) ve OSBED toplam puanları ile annelerin SOBE puanları arasında ($r=0,131$, $p=0,027$) pozitif yönlü zayıf bir ilişki bulunmaktadır. Buna göre, annelerin SOBE puanları arttıkça okul öncesi çocukların OSBED Akademik Destek Becerileri, Arkadaşlık Becerileri ve toplam OSBED puanları da artmaktadır. Tam tersi olarak annelerin SOBE puanları azaldıkça çocukların OSBED puanları da azalmaktadır.

Tartışma

Çalışmada, genel olarak annelerin SOBE puanlarının ortanın üzerinde ve çocukların S-ÇDZÖ puanlarının düşük olduğu, SOBE puanlarına göre çocukların sosyal gelişimlerinin genel olarak yaşlarına göre bir miktar yavaş olduğu belirlenmiştir. Annelerin SOBE puanlarıyla çocukların S-ÇDZÖ Yüzler alt boyut puanları arasında anlamlı bir ilişki olduğu, annelerin sosyal becerileri arttıkça çocukların yüzlerdeki duyguları tanıma becerilerinin de arttığı belirlenmiştir. Çalışmada, annelerin SOBE puanları arttıkça çocukların OSBED Akademik Destek Becerileri ve Arkadaşlık Becerileri alt boyutları ile toplam SOBE puanlarının da arttığı belirlenmiştir.

Yüzler testinde, çocuktan gösterilen resimlerdeki duyguları algılama yeteneğini ölçmek amaçlanmaktadır. Okul öncesi çocukların duyguları tanıma ve anlamlandırma, başkalarının yüz ifadeleri ve sözel ifadelerini anlama konusunda tecrübe edinmeye ihtiyaçları vardır. Çocukların yüz ifadelerini yorumlayabilme becerileri, deneyimleri arttıkça artacaktır. Bunun için de gerek akranları gerekse yetişkinlerle iletişime girmeleri gerekmektedir. Çalışma bulguları, yüzlerdeki duyguları anlamada çocukların annelerinin sosyal becerileriyle pozitif yönde ilişki olduğunu göstermiştir. Fakat annelerin sosyal becerileriyle genel olarak çocukların duygusal zekâları arasındaki fark anlamlı bulunmamıştır. Çalışma bulgularını kısmen destekleyen bir çalışmada Katanani ve Mas'oud (2017), annelerin duygusal zekâlarıyla çocukların duygusal zekâları arasındaki anlamlı bir ilişki olmadığını belirlemişlerdir. Çocuklar duyguları yüzler, durumlar, sosyal beceriler ve motivasyon yoluyla tanımada yüksek duygusal zekaya sahipken, empati ve duyguları yönetme becerilerinin düşük olduğu belirlenmiştir. Çocukların duygusal zekâsı sadece ebeveynlerin duygusal zekâsı ile ilişkili değildir, aynı zamanda başka değişkenler de olduğu vurgulanmıştır.

Duygusal zekâ empati, kişilerarası ilişkiler, kendini ifade etme, duygularını tanıma gibi çeşitli alt basamaktan oluşmaktadır (Goleman, 2000). Duygusal zekâ aynı zamanda kişinin kendi duygularını anlayıp düşünsel ve davranışsal süreçlerde kullanılmasını kapsayan sosyal zekanın alt ögesi olarak da görülmektedir. Başkalarının duygularını doğru anlamının sözsüz iletişimde önemli bir yeri vardır (Salowey ve Mayer, 1999). Duyguların tanınmasında yüz ifadeleri, sözel ve sözel olmayan ifadeleri değerlendirebilmek gerekmektedir. Çocuklar yaş olarak büyüdükçe ve deneyimler kazandıkça karşısındaki kişinin duygularını anlamlandırabilme becerileri de artacaktır. Çocukların duygusal zekâları geliştikçe de hem kendilerinin hem de başkalarının duygularını anlamada yetenekli hale geleceklerdir.

Duygusal zekâsı yüksek bireylerin, duyguları tanıma ve yönetme konusunda oldukça yetenekli oldukları söylenebilir (Ciarocci vd., 2000) Dürtü kontrolü ve olumlu duyguları kapsayan öz düzenleme becerileri konusunda yapılan bir çalışmada Atmaca, Gültekin Akduman ve Şepitçi Sarıbaş (2020), annenin empati becerileri arttıkça çocukların öz düzenleme becerilerinin de arttığını saptamışlardır. Çalışma bulgularına

göre annenin sosyal becerileri arttıkça çocukların S-ÇDZÖ Yüzler alt boyut puanının da artış göstermesinin nedeni, çocukların duygusal zekâ düzeyleriyle ilişkili olabileceği gibi annelerin çocuklarıyla kurdukları iletişimlerine bağlı olabilir. Sosyal becerileri yüksek anneler çocuklarına duygularını mimikleriyle ifade etme, çocuklarının duygularını isimlendirme gibi konularda hem model olma hem de rehberlik etme anlamında destek olmuş olabilirler.

Ebeveynlerin sosyal beceri düzeyinin, çocuklarının sosyal becerilerini etkilemesi beklenen bir durumdur. Çocukların diğer gelişimlerinde olduğu gibi sosyal becerilerinin gelişiminde de anne-babaların rolü büyüktür. Anne-babaların sosyal becerileri, tutum ve davranışlarıyla çocuklarına model olmaları söz konusudur. Çocukların sosyal becerilerin gelişiminde anne-babanın model olması yanında çocuklarına yönelik tutumları da etkili olmuş olabilir. Demokratik ebeveyn tutumunda, aile içinde çocuğa da söz hakkı verilir, onun kararlarına da saygı duyulur, çocuğun gereksinimlerine ve yeteneklerine göre hayatına yön vermesine izin verilir (Ramazan, Şahin, Atlı ve Şahin, 2015). Özyürek (2015), okul öncesi çocuklarla yaptığı çalışmada annelerin demokratik tutumlarının çocukların sosyal becerileri üzerinde olumlu etkisi olduğunu saptamıştır. Bu bağlamda demokratik tutumla yetişen çocuklar kendine güvenen, insanların fikirlerine saygı duyan, empati kurma ve iletişim becerisi yüksek çocuklar olmaktadır. Otoriter tutumla yetiştirilen çocuklarda ise yüksek kaygı düzeyi, sosyal fobi ve pek çok davranış problemi görülebilmektedir (Saydam ve Gençöz, 2005). Kurbet (2010), yaptığı çalışmada annenin empatik eğilimi ve çocuk yetiştirme tutumlarıyla çocukların duygu düzenlemeleri arasındaki farkın anlamlı olduğunu, annenin empatik eğilimi ve destekleyici anne tutumu artıkça çocukların duygusal düzenleme becerilerinin de arttığını belirlemiştir. Al-Elaimat ve arkadaşları (2020), demokratik ebeveynlik tutumuyla duygusal zekâ arasında istatistiksel olarak anlamlı pozitif bir ilişki olduğunu saptamıştır. Sosyal fobisi olan, kendine güveni olmayan çocuklar da çevresindeki insanlarla rahat iletişim kuramazlar. Kendilerini ifade etmede, duyguları anlama ve tanımada güçlük çekerler. Bu da sosyal ve duygusal anlamda yetersiz çocuklar yetişmesine sebep olmaktadır. Anne-babanın çocuk yetiştirme tarzını etkileyen de çeşitli faktörler bulunmaktadır. Çocuklar yaşama geldikleri andan itibaren ailesinin gelenek-göreneklerinden, inançlarından, ahlaki değerlerinden tüm hareket ve tutumlarından etkilenirler. Bu sebeple çocukla çalışan tüm meslek grupları, aileleri kültürüyle, inancıyla bir bütün olarak değerlendirip, çocuk yetiştirme konusunda aileyi bilgilendirip, bu yönde hizmet vermelidirler.

Çalışmanın okul öncesi dönem çocukların duygusal zekâlarıyla annelerin sosyal becerileri arasında ilişki olduğu hipotezinin kısmen, çocukların sosyal becerileriyle ebeveynlerinin sosyal becerileri arasında ilişki olduğu hipotezinin ağırlıklı olarak doğrulandığı söylenebilir. Ebeveynlerin sosyal becerilerinin yüksek düzeyde olmasının çocukların duygusal zekâ ve sosyal becerileri üzerinde olumlu etki yaptığı söylenebilir. Ebeveyn sosyal becerilerinin yüksek olan çocukların sosyal becerilerinin yüksek

olması, hem mizaç yönünden kalıtsal geçişe hem de çocukların anne-babayı rol model alınmasına bağlanabilir. Okul öncesi dönemde çocuk davranışlarını çevresindeki insanlara göre şekillendirir. Bu şekillenme davranışın sıklığına göre değişir. Çevresindeki insan o davranışı ne kadar sık tekrar ederse çocuğun davranışı kazanması o denli kolay olur (Oruç, Tecim ve Özyürek, 2011). Bu sebeple ebeveynler ve öğretmenler başta olmak üzere, çocukların hayatındaki herkesin çocuğa doğru rol model olması, doğru davranışları tekrarlaması oldukça önemlidir. Anne-babaların sosyalleşme düzeyi ne kadar fazla ise çocuklarının sosyal etkileşimlerde bulunma oranı da o oranda fazla olmaktadır. Çocuklar ne kadar çok farklı ortamda bulunur, farklı insanlar tanınmasına ve farklı kültürler görmesine olanak verirse, aileler başkalarının kararlarına, duygularına ne kadar saygı duyar ve bu yönde çocuğa rol model olurlarsa, yetiştirdikleri çocuk da hem sosyal hem de duygusal anlamda o denli güçlü olacaktır.

Aile içi etkileşim de çocukların gelişimini etkileyen bir diğer unsurdur. Çocuk davranışlarını, yaşadığı etkileşimlerle oluşturur. Çevresinden olumlu, yapıcı ve sevgiye dayalı bir iletişim görürse çocuk da davranışlarını olumlu yönde geliştirir (Binbaşoğlu, 2000). Özyürek, Yavuz ve Begde (2014), okul öncesi yaşta sosyal becerilerinin yeterli olduğu belirlenen çocukların ebeveynleri ve okul personeliyle etkileşimlerinin sosyal becerileri daha zayıf olan çocuklardan fazla olduğunu saptamışlardır. Sosyal becerisi yüksek olan insanların aile içi iletişimleri de olumlu yönde olmaktadır. İletişimin iyi olduğu bir ailede çocuk kendini güvende hisseder. Duygularını, düşüncelerini paylaşmaktan çekinmez. Başkalarının kararlarına saygı duymayı aile ortamında öğrenir. Dolayısıyla iletişimi iyi olan, sosyal becerisi yüksek olan anne-babaların çocukları da o ölçüde sosyal ve duygusal anlamda olumlu yönde gelişim göstermektedirler. Duygusal zekanın gelişmesinde ebeveynlere bazı görevler düşmektedir. Bunlardan biri çocuğun duygusunu fark etmesini sağlamak olabilir ve bu amaçla çocuğun ne hissettiğiyle ilgili ebeveyn bir tanımlama yapabilir. Zorluklarla başa çıkmak duygusal yönden dirençli olmakla gerçekleşebilir ve bu nedenle çocukların problemlerini çözümü için fırsat tanımak gerekir. Ayrıca çocukla birlikte olmak ve model olmak söylemlerden daha etkilidir (Panepinto, 2019).

Sonuç ve Öneriler

Bu çalışma sonuçları, annelerin sosyal becerileri düzeyleriyle çocukların duygusal zekâ düzeylerinin kısmen ve sosyal beceri düzeylerinin yakından ilişkili olduğunu göstermektedir. Annelerin sosyal beceri düzeylerinin yüksek olması çocukların hem duygusal zekâ hem de sosyal becerilerini olumlu yönde etkilemektedir. Okul öncesi yaş grubundaki çocukların birincil ve en önemli çevrelerinin aile ortamı olduğu düşünüldüğünde, annelerin çocukları üzerindeki ne kadar etkili olduğu açıktır. Gerek duygusal zekâ ve gerekse sosyal beceriler, erken yıllardan itibaren kazanılmaya başlanmaktadır. Aile ortamında çocukların sosyal ilişkilere tanıklık etmesi ve deneyimlemesi, onların bu ilişkileri benimsemesini sağlayacaktır. Ailede başlayan sosyal gelişimin okul öncesi eğitim etkinlikleriyle desteklenmesi, bu olumlu etkiyi sürdürecektir.

Çalışma sonuçları ve alan yazın ışığında aşağıdaki öneriler geliştirilmiştir:

- Çocuklarda duygusal zekâ ve sosyal becerilerin gelişiminin desteklenmesi amacıyla okul öncesi eğitim kurumlarında özellikle drama çalışmalarına yer verilebilir (Şenol, 2019). Arkadaşlık, empati veya işbirliğini kapsayan prososyal becerilerin rol oynama ve canlandırma çalışmalarıyla eğlenerek öğrenilmesi söz konusu olacaktır. Bu sebeple, eğitim programlarında sosyal beceriler ve duygusal zekâya ilişkin kazanımlara yer verilerek buna göre etkinlikler uygulanması önerilebilir.
- Okulda ders planlarında sosyal beceri ve duygusal zekânın desteklenmesine yönelik uygulamalara yer verilirken aileler de aile eğitimleriyle desteklenebilirler. Aileler, çocuklarının sosyal beceriler ve duygusal zekâ kazanımı için en iyi rol model oluşturacak ortamlar sunmaktadırlar. Bu nedenle, duygusal zekâ kazanımına ilişkin örnek davranışlar sergilemeleri ve çocukların öğrenmeleri için çaba göstermeleri önemli görünmektedir. Anne-babalar çocuklarının teknolojik araçlarla sınırlı ve kontrollü vakit geçirmelerini akran gruplarıyla daha fazla vakit geçirmelerini sağlayabilirler.
- Bu çalışmada, anne sosyal beceriyle okul öncesi çocukların duygusal zekâ ve sosyal becerileri arasındaki ilişki incelenmiştir. Benzer bir çalışma farklı yaşta-ki ve farklı sosyoekonomik düzeyde aileye sahip çocukların yer aldığı çalışma gruplarıyla gerçekleştirilebilir. Ebeveynlerin ve öğretmenlerin sahip olduğu sosyal beceriler ve duygusal zekâ ile çocukların sosyal becerileri ve duygusal zekâlarını karşılaştıran çalışmalar yapılabilir. Çocukların sosyal beceri ve duygusal zekâ kazanımlarını ölçmek amacıyla gözlem, görüşme gibi nitel çalışmalar veya anne-babalardan toplandığı farklı yöntem ve tekniklerle nicel verilerin kullanıldığı başka çalışmalar yapılabilir. Anne-babaların çocuk yetiştirme tutumları ve duygusal zekâlarıyla çocukların duygusal zekâlarının karşılaştırılmasına yönelik çalışmalar yapılabilir.

Aile ve özellikle anne-çocuk ilişkileri çocuğun gelişimi ve eğitiminde en önemli unsurdur. Okul ailenin devamı olarak çocukların gelişimlerini destekleyici rol üstlenir. Toplumun refahı için prososyal davranışları kazanmış bireylere gereksinimi vardır. Bu amaçla aile ve okul işbirliği yapılarak çocukların erken yaşlardan itibaren desteklenmesinde yarar vardır.

Kaynakça

- AL-ELAIMAT, A., Adheisat, M., & Alomyan, H. (2020) The relationship between parenting styles and emotional intelligence of kindergarten children, *Early Child Development and Care*, 190 (4), 478-488.
- AMİNABADI, N.A., Pourkazemi, M., Babapour, J., & Oskouei S. G. (2012). The impact of maternal emotional intelligence and parenting style on child anxiety and behavior in the dental setting. *Medicana Oral Patologia Oral Ciruga Bucal*, 17 (6), 1089-1095.

- ASLAN, Ş. (2008). Duygusal zekâ, bireylerarası çatışmayı çözümleme yöntemleriyle ilişkili midir? Shutte'nın duygusal zekâ ölçeğinin geçerlilik ve güvenilirlik çalışması. *İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 13 (3), 179-200.
- ATMACA, R. N., Gültekin Akduman, G., & Şepitci Sarıbaş, M. (2020). Okul öncesi dönem çocuklarının öz düzenleme düzeylerinin annelerinin empatik becerileri ile ilişkisi. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 13 (70), 633-643.
- AYDOĞAN, Y., & Özyürek, A. (2016). Sosyal beceri envanteri (SOBE): geliştirilmesi, geçerlik ve güvenilirlik çalışması, *ACED Uluslararası Aile Çocuk ve Eğitim Dergisi*, 9, 44-56.
- BAR-ON, R. Brown. J. M., Kirkcaldyc, B. D., & Thome, A.E.P. (2000). Emotional expression and implications for occupational stress; an application of the emotional quotient inventory. *Personality and Individual Differences*, 28, 1107-1118.
- BİNBAŞIOĞLU, C. (2000). *Ailede ve Okulda Eğitim Sorunları*. İstanbul: M.E.B.
- CAMPELL, S.B. (2002). Behavior problems in preschool children: Clinical and development alissues, Guilford Press Belsky, J. "Theeffects' of infant day carere considered." *Early Childhood Research Quarterly*, 3, 235-272.
- ÇANKAYA, M., & Eriş, H. (2020). Hemşire ve ebelerin duygusal zekâ düzeylerinin tespitine yönelik bir çalışma. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 19 (74), 656-664.
- DENHAM, S., Blair, K., Demlilder, E., Levitas, J., Sawyer, K., Auerbach, S., & Queenan, P. (2003). Preschool emotional competence: pathway to social competence. *Child Development*, 74(1), 238-256.
- DURMUŞOĞLU Saltalı, N. (2010). Duygu eğitiminin okul öncesi dönem çocuklarının duygusal becerilerine etkisi, Doktora tezi. Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- ERDOĞDU, M.Y. (2008). Duygusal zekânın bazı değişkenler açısından incelenmesi. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 7(23), 62-76.
- GOLEMAN, D. (2000). *İşbaşında Duygusal Zekâ*, İstanbul: Varlık.
- KANDIR, A., & Alpan, Y. (2008). Sosyal duygusal gelişime anne baba davranışlarının etkisi. *Aile ve Toplum*,10(4), 33-38.
- KARASAR, N. (2003), *Bilimsel Araştırma Yöntemi*, 12. Baskı, Ankara: Nobel.
- KATANANİ, H. J., & Mas'oud, A. A. (2017). The relation between the emotional intelligence children and their mothers. *Global Science Research Journals*, 5 4), 378-390.
- KURBET, H. (2010). Anaokuluna devam eden çocukların duygusal düzenleme becerileri ile annelerinin empatik eğilim ve tutamlarının incelenmesi. Yüksek lisans tezi. Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- ORUÇ, C. Tecim, E., & Özyürek, H. (2011). Okul öncesi dönem çocuğunun kişilik gelişiminde rol modellik ve çizgi filmler. *Ekev Akademi Dergisi*, 48, 281-297.
- ÖMEROĞLU, E., Büyüköztürk, Ş., Aydoğan, Y., Çakan, M., Çakmak, E.K., Özyürek, A. ve Yurt, Ö. (2014). Okul öncesi sosyal beceri değerlendirme ölçeği öğretmen formunun geliştirilmesi:

- geçerlik ve güvenilirlik analizleri. 21. *Yüzyılda Eğitim ve Toplum Eğitim Bilimleri ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 3(8),37-46.
- ÖZYÜREK, A. (2015). Okul öncesi çocukların sosyal beceri düzeyleri ile anne tutumları arasındaki ilişkinin incelenmesi, *Milli Eğitim Dergisi*, 44 (206), 106-120.
- ÖZYÜREK, A., Yavuz, N. F., & Begde, Z. (2014). Okul öncesi çocukların sosyal beceri ile çevre-
sindeki yetişkin etkileşimleri arasındaki ilişki, *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 16(2), 115-134.
- PANEPİNTO, J. C. (2019). Three parenting skills to help children develop emotional intelligence and resilience. *Family & Parenting*. Erişim: <https://psychcentral.com/blog/three-parenting-skills-to-help-children-develop-emotional-intelligence-and-resilience/>. 29.05.2020.
- RAMAZAN, S., Şahin, İ. T., Atlı, S., & Şahin, B. K. (2015). Okul öncesi dönem: anne baba tutumları, *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 11(3), 972-991.
- SALOVEY, P., & Mayer, J. D. (Eds), (1990). Emotional intelligence. *Imagination, Cognition and Personality*. 9(3),185-211.
- SAYDAM, R., & Gençöz, T. (2005). Aile ilişkileri, ebeveynin çocuk yetiştirme tutumu ve kendilik değerinin gençler tarafından belirtilen davranış problemleri ile olan ilişkisi. *Türk Psikoloji Dergisi*, 20(55), 61-74.
- SENCER, M. (1989). *Toplum Bilimlerde Yöntem*, İstanbul: Beta.
- ŞEN, B., & Özbey, Ş. (2017). Okul öncesi dönem çocuklarının duygusal zekâ düzeyleri ile akran ilişkileri arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Education Sciences*, 12(1), 40-57.
- ŞENOL, F. B. (2019). Supporting pro-social development of 60-66 month aged children with the drama method. *International Journal of Contemporary Educational Research*, 6(2), 29-300.
- ŞİŞMAN, M. (2002). *Öğretim Liderliği*. Ankara: Pegem.
- TÜRNÜKLÜ, A. (2004). Okullarda sosyal ve duygusal öğrenme. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*, 37(10), 136-152.
- ULUTAŞ, İ. (2005). Anasınınına devam eden altı yaş çocuklarının duygusal zekâlarına duygusal zekâ eğitiminin etkisinin incelenmesi. Doktora tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- ÜNCÜ, S. (2007). Duygusal zekâ ve evlilik doyumu ilişkisi, Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara
- VURAL, D.E., & Kocabaş, A. (2011). 7 yaş grubu öğrenciler için duygusal zekâ ölçeğinin geliştirilmesi, *Buca Eğitim Fakültesi Dergisi*, 31,139-152.
- YILMAZ, M. (2002). Duygusal zekâ düşünme becerileri eğitiminin annelerin duygusal zekâ düzeyine etkisi, Doktora tezi, Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Samsun.
- YURDAKAVUŞTU, Y. (2012). İlköğretim öğrencilerinde duygusal zekâ ve sosyal beceri düzeyi. Yüksek lisans tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İzmir.